

STADSHOLMEN

DROTTNINGEN 2

Högbergsgatan 10, Nytorgsgatan 4

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

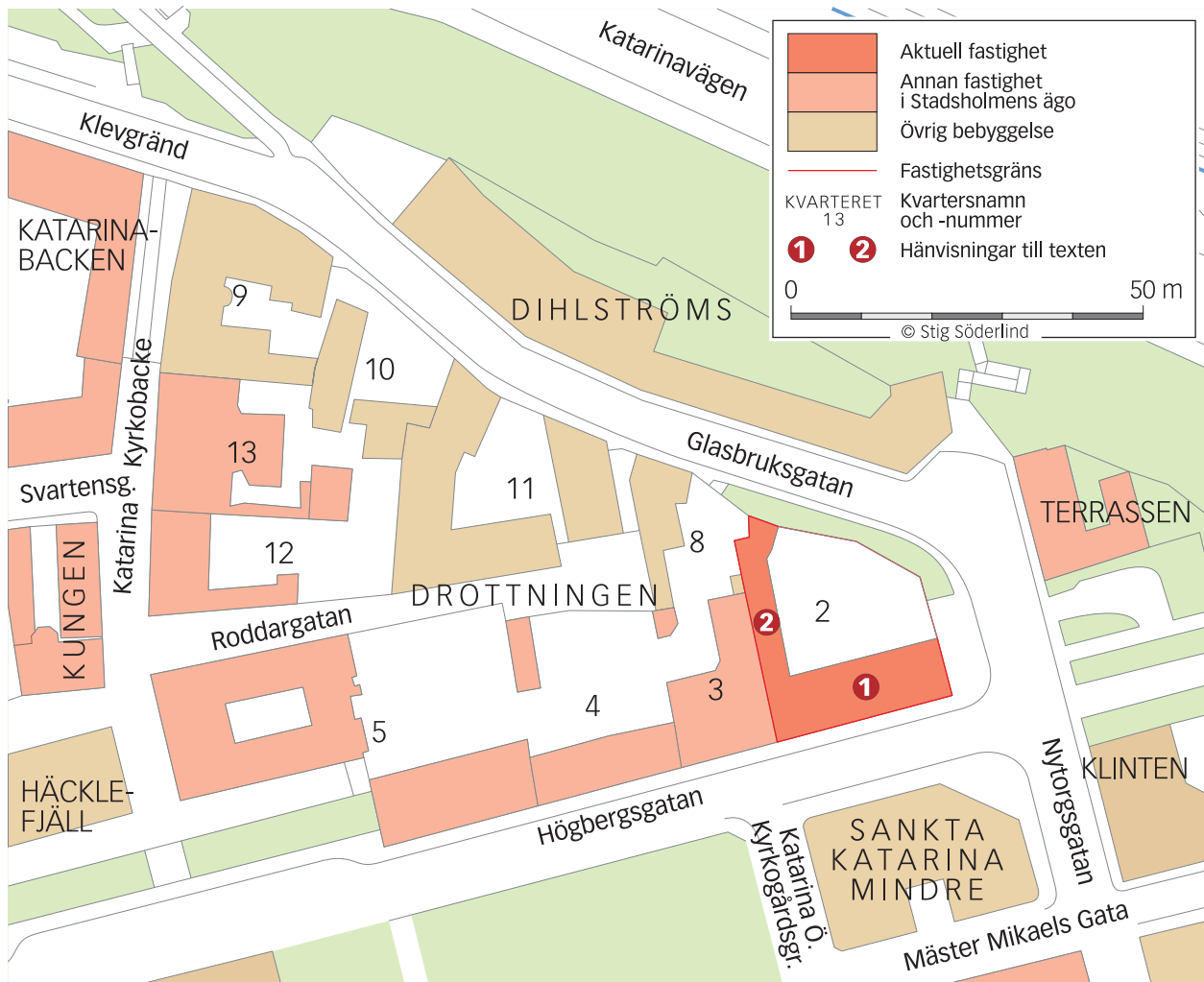
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktablad.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktablad kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktablad finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

1 GATHUS

2 FLYGELBYGGNAD

FOTO FRÅN 1906. DEN ÖSTLIGASTE DELEN AV HUSET ÄR ÄNNU INTE RIVEN. FOTO BRÖDERNA HARLING, SSM D6363.

Byggnaden uppfördes i början av 1750-talet. Den har senare byggts om och till under både 1800- och 1900-talen. Trots det har den kvar mycket av sin äldre karaktär.

De slätputsade fasaderna med fönster i murlivet, lägenheternas låga takhöjd och små rumsvolymer bidrar till det ålderdomliga intrycket. Många äldre inredningsdetaljer från olika perioder är också bevarade.

Den anspråkslöst utformade byggnaden är ett bra exempel på hur bostäder för de mindre bemedlade kunde se ut under framför allt 1800-talet. Under en period fanns också på tidstypiskt vis verkstadslokaler i samma hus. Tillsammans med andra byggnader i den historiska miljön på Katarinaberget är huset på Högbergsgatan 10 en länk till förståelsen av äldre tiders bostads- och levnadsvillkor.

Fastigheten Drottningen 2 är grönvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassi-

ficering. Det innebär att den har ett särskilt kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Den kraftiga befolkningsökningen i Stockholm på 1600-talet innebar en snabb utbyggnad på malmarna. Området på Katarinaberget var i stort sett bebyggt vid 1600-talets slut. Den stora församlingskyrkan började byggas 1656 och placerades väl synlig på höjden.

En brand ödelade 1723 större delen av bebyggelsen i Katarina församling och återuppbyggnaden gick långsamt i efterdyningarna av krig och pest. Det dominerande byggnadsmaterialet var timmer,

FASADEN MOT HÖGBERGSGATAN. FOTO J. MALMBERG.

trots stadens ambitioner att endast stenhus borde uppföras. Genom tryckta byggnadsordningar senare under 1700-talet fick stadsarkitekten god kontroll över byggandet, och i strävan efter enhetlighet och brandsäkerhet uppfördes många välproportionerade och gulputsade borgarhus av sten. De flesta av områdets bevarade trähus kan därför placeras i det tidiga 1700-talet.

Första hälften av 1800-talet var, liksom i övriga staden, en tid med liten byggnadsverksamhet. Förändringarna var däremot betydligt större under århundradets senare del och 1900-talets första årtienden. Det byggdes en mängd hyreshus som till viss del ersatte den äldre småskaliga bebyggelsen och gav området en ny siluett. Samtidigt genomfördes nya trafiklösningar som förbättrade kommunikationerna till den kuperade och svårtillgängliga östra delen av Södermalm. Katarinahissen från 1880-talet och framdragningen av Katarinavägen under åren omkring 1910 gjorde området lättare att nå men förändrade samtidigt stadsbilden.

Katarinaberget ger en viktig och intressant bild av fyra seklers stadsbyggnadshistoria. Området har, tillsammans med Mariaberget och Stigberget, den

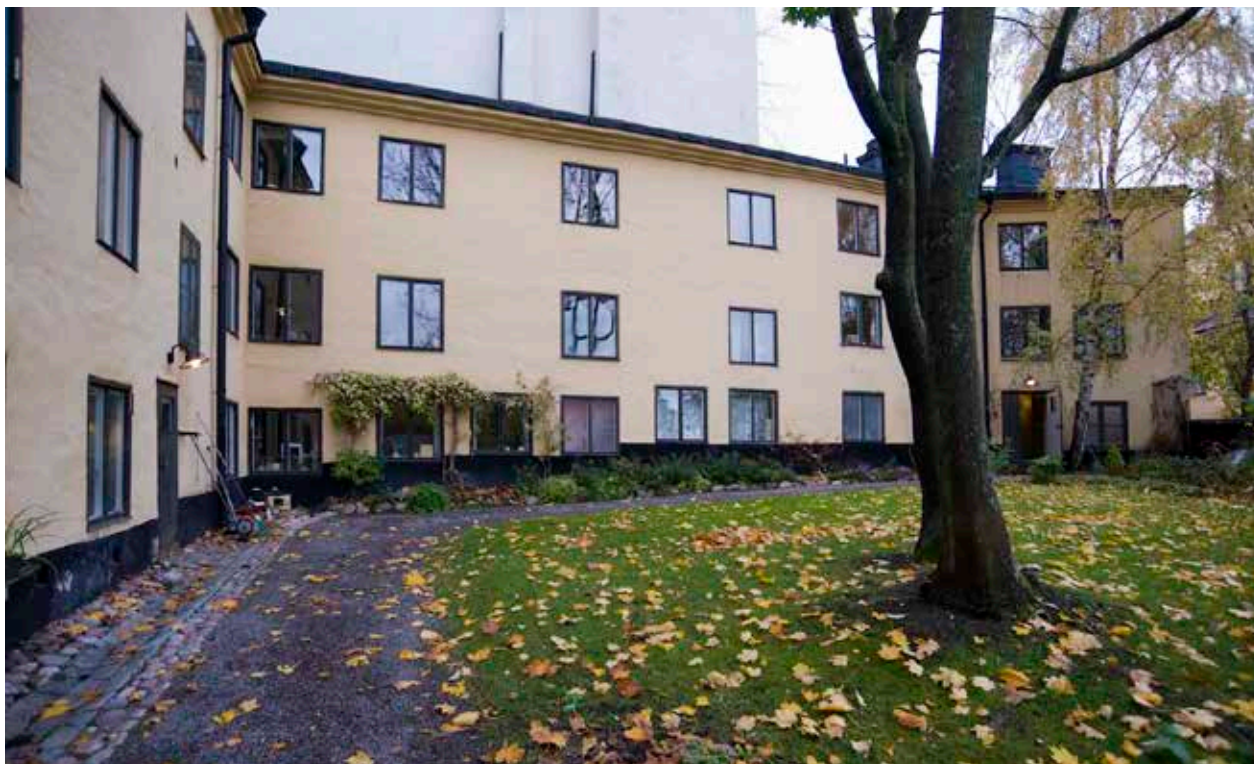
största koncentrationen av bevarad 1700-talsbebyggelse på malmarna, men också hus från senare tider. Stadsbilden är varierad med många ålderdomliga inslag och mycket grönska. Läget på berget erbjuder också vackra utblickar över staden och vattenrummen.

HISTORIK

Byggnaden utmed Högbergsgatan (nr 1 på kartan) och flygeln vid västra tomtgränsen (nr 2 på kartan) är uppförda och utvidgade under olika perioder. Fastighetens äldsta historia är inte helt utredd, men enligt brandförsäkringarna bestod dagens tomt vid 1700-talets mitt av tre mindre tomter bebyggda huvudsakligen med trähus. Dessa ägdes i början av 1750-talet av hovlakejen Paul Jempsonius, sjömannen Erik Lundgren respektive krögaren Lidbeck. De tre tomterna köptes omkring sekelskiftet 1800 av viktualiehandlaren Johan Broman och slogs då alltså samman under en ägare. Av trähusen finns i dag ingenting kvar, men delar av ett stenhus från 1750-talet ingår i längan utmed Högbergsgatan.

Den äldsta delen

Av bevarade ritningar från 1753 att döma är den väst-

GÅRDEN MED FLYGELBYGGNADEN. FOTO J. MALMBERG

ligaste delen vid Högbergsgatan samt flygelns södra del äldst. Detta år begärde nämligen krögaren Lidbeck byggnadslov för en ombyggnad av sin fastighet. På tomten fanns sannolikt redan en liten, låg stenbyggnad som byggdes till mot väster med en huskropp som var två våningar hög och två fönsteraxlar bred. Den nya delen förbands med den gamla genom en körport. In mot gården utmed västra tomtgränsen uppfördes samtidigt en flygel i två våningar. Enligt ritningen var fasadens utformning mycket enkel, och invändigt fanns i bottenvåningen ett stort kvadratisk rum mot gatan samt en kammare och ett kök med bakugn i flygeln.

Hovslagaren Sandbergs hus

Stenbyggnaden och då befintliga trähus eldhärjades omkring 1813, och den skadade egendomen köptes av hovslagaren Erik Sandberg. Den nye ägaren reparerade stenhusbyggnaden och byggde samtidigt på den till tre våningars höjd. Mot gatan var huset fyra fönsteraxlar brett och hade en gångport. De två övre våningsplanen hade en lägenhet på varje plan med tre eller fyra kammare, en sal och ett kök. Enligt 1815 års brandförsäkring hade ett par rum paneltak

och de övriga putsade tak, medan väggarna var klädda med oljefärgsmålade papperstapeter. På gården fanns en separat, kvadratisk köksbyggnad, ett brunnshus med stensatt brunn samt ett antal uthusbyggnader av trä. Till huset hörde också en trädgård, och hela tomten var inhägnad med ett plank på hög stenfot.

Ombyggnader under 1800-talet

Under 1820- och 1830-talen gjordes flera större förändringar varvid både gathuset och flygeln byggdes till och fick sin nuvarande utsträckning – bortsett från den östligaste delen mot Högbergsgatan som revs under 1900-talet (se nedan). Enligt 1838 års brandförsäkring var bostadsrummen mot gatan inredda med fönster- och bröstpaneler samt pardörrar, medan rummen i flygeln hade enklare inredningar med fotpaneler. En del av gathuset fungerade vid den här tiden som verkstad, troligen som snickeri för dåvarande ägaren, snickarmästare Johan Gustaf Bolin. Omkring 1880 byggdes trapphusen om och fick nya lägen. Samtidigt installerades en rund gjutjärnstrappa i gathusets västliga trapphus.

PORT FRÅN 1800-TALET MOT HÖGBERGSGATAN.
FOTO J. MALMBERG

TRAPPA AV GJUTJÄRN I VÄSTRA TRAPPHUSET. FOTO J. MALMBERG.

Huset under 1900-talet

Byggnaden har genomgått förändringar även under 1900-talet. Fasadens 1800-talsdekor i form av rusticerad bottenvåning och listverk i puts har exempelvis försvunnit någon gång efter 1930. Under 1900-talet har dessutom några av de östligaste fönsteraxlarna rivits för att av stadsplaneskäl skapa en öppnare plats där Glasbruks-, Högborgs- och Nytorpgatan möts. Även en äldre, enklare gårdsbebyggelse har rivits.

Under åren 1962–1979 drev galleristen Ebba ”Petra” Pettersson en legendarisk konstsalong i fastigheten. Galleriet ”Lilla Paviljongen”, som först låg på Högborgsgatan 26C, fick vid flytten till Nytorpgatan 4 tillnamnet ”Hos Petra” och ställde ut många namnkunniga konstnärer. Konstsalongen gjorde sig dock framför allt känd för att ta hand om unga okända, konstnärer och ge dem utställningsmöjligheter.

Byggnaden genomgick en renovering och modernisering i slutet av 1960-talet då nya WC och kök

installerades. I huvudsak var åtgärderna varsamma och stora delar av de äldre inredningsdetaljer som fanns kvar sparades. Då ordentliga badrum inte rymdes inom de relativt små lägenhetsytorna utan att kraftigt förändra byggnaden har fastigheten i dag ett gemensamt duschutrymme för hyresgästerna.

BYGGNADSBESKRIVNING

Exteriör

Byggnaden är tre våningar hög och tio fönsteraxlar lång mot Högborgsgatan och har en sammanbyggd flygel i lika många våningar med oregelbunden fönstersättning utmed västra tomtgränsen. Fasaderna är slätputsade och sadeltaken täcks av tvåkupigt tegel. Entréporten mot Högborgsgatan är av tidig 1800-talsstyp med dekorativt gjutjärnsgaller från 1800-talets andra hälft. Övriga entréportar är från 1900-talet. De inåtgående fönstren, som ligger i liv med fasaderna, har två lugter utan spröjs och är från sent 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Trapphusfönstren

mot gården är emellertid äldre och har både dekorativt utformade och enklare beslag av 1700- och 1800-talstyp.

Trapphus

Två av de tre trapphusen har kalkstenstrappor från omkring 1880 medan det tredje har en gjutjärnstrappa från samma tid. Lägenhetsdörrarna är av varierande utformning och ålder, men består huvudsakligen av dörrar från 1800-talets andra hälft med tre eller fyra fyllningar. Här finns också någon enstaka pardörr från tiden omkring 1850.

Lägenheter

Lägenheterna präglas av låg takhöjd och relativt små rumsvolymer. De bevarade inredningarna är anspråkslösa med detaljer från olika perioder. Snickerierna är huvudsakligen från 1800-talets andra hälft, men äldre snickerier i form av dörrar med kammarlås, foder och enklare bröstpaneler finns också. I gathuset finns några halvfranska pardörrar av sen empiretyp från tiden omkring 1850. Taklistor saknas i allmänhet. I några lägenheter finns äldre murade köksspisar. På några ställen finns också flata eller vita kakelugnar av 1800-talstyp bevarade och åtminstone en av lägenheterna har en kakelugn med jugenddekor.

KAKELUGN FRÅN 1800-TALET. FOTO J. MALMBERG.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren "Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar". Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.